

Sociální a regionální rozvoj

**Sociální vědy v projekci do života
lidí a praktická aplikace v
regionálním/rurálním rozvoji**

Literatura k přednášce

- **Berger, P. (2003) *Pozvání do sociologie*. Barrister & Principal - studio**
- **Giddens, A. (1999) *Sociologie*. Argo**
- **Hann, C. 2000. *Social Anthropology*. London: Hodder Stoughton Ltd.**
- **Samuleson, P.A., Nordhaus, W.D (1992) *Economics*. McGraw-Hill Inc (14th edition)**
- ***The Sociology of Economic Life* (1992) (edited by Mark Granovetter and Richard Swedberg), Westview Press**
- **Příloha č. 21**

Hlavní zaměření předmětu

- Vzhledem k magisterskému stupni studia (viz zákon 111/1998 Sb.) bude více zaměřen obecně teoreticky (zároveň se předpokládá již znalost a ovládnutí konkrétně praktických záležitostí z bakalářského stupně studia a bude vyžadováno a prohlubováno; případné nižší osvojení bude muset být zlepšeno samostudiem)
- Představit sociální vědy a usilovat o propojení sociologické a ekonomické teorie (příp. teorií dalších sociálních věd) s praxí rozvoje regionů (duální ovlivnění)
- Ukázat užitečnost sociálních věd v regionálním/rurálním rozvoji a nutnost jejich znalostí a aplikace v tomto rozvoji. Proč?:
- „postavit silnici je snazší než zorganizovat lidi, aby ji udržovali“ (koordinace jednání)
- EU dokumenty – regionální politika tvořící základ regionálního rozvoje je politikou pro lidi

Hlavní zaměření předmětu

Mluvíme-li o lidech, žijeme ve světě jejich interakcí, tj. ve světě sociálním. Proto budeme mluvit i nejen o rozvoji regionálním, ale i sociálním. Sociální nebudeme chápat v omezeném pojetí „sociální politiky“, ale v pojetí širším zahrnujícím řád a aktivity ve společnosti (viz dále – vázaném na interakce mezi lidmi). I regionální politika EU je v tomto smyslu sociální, protože je solidární (vyrovnávání nebezpečných disparit mezi rozvinutými a nerozvinutými regiony, aby celek dobře fungoval) a pro lidi (ti žijí své sociální životy v regionech) a spolu s lidmi (jejich angažovanost)

Hlavní zaměření předmětu

- 🌀 **TEORIE:** ukázat základní koncepty sociálních věd a jejich aplikaci k regionům a venkovu
- 🌀 **TEORIE:** Přiblížit pohled sociálních věd (především sociologie) na regiony a venkov
- 🌀 **TEORIE+PRAXE:** ukázat, jak teoretická východiska ovlivňují praktická opatření směrem k regionálnímu či venkovskému rozvoji
- 🌀 **PRAXE:** dovednost připravovat rozvojové projekty, být citlivý/á k využití sociálních a kulturních potenciálů rozvoje (praktické využití teoretických východisek sociálních věd a především sociologie v rozvoji regionů a v rozvoji venkova)

Co to jsou sociální vědy

- Sociální vědy obvykle zahrnují sociální antropologii, ekonomii, politologii, sociologii, sociální geografii (někdy i jazykovědu, ale i sociální ekologii, regionalistiku). Rozdíly mezi jednotlivými sociálními vědami nejsou jasné, protože všechny sdílejí určitý rozsah společného zájmu, koncepty a metody
- Na základě definic se podíváme na jejich společný zájem, později i koncepty a metody

Propojenost (podobnosti a odlišnosti) sociálních věd

- Definice:

Sociologie: z lat. socius = druh nebo societas = společnost, z řec. logos = slovo, řeč, věda. Věda o společnosti, společenských jevech, strukturách a procesech a jejich vzájemných vztazích (nikdy nebyla jednotně definována)

Sociologie (A. Giddens): Zabývá se studiem lidských sociálních životů, lidských skupin a společností se zvláštním důrazem na analýzu moderních průmyslových společností

Propojenost (podobnosti a odlišnosti) sociálních věd

- Definice:

Ekonomie: z lat oeconomic = šetrnost, hospodárnost, to z řeckého oikos = domácnost, nomos = věda. V moderním smyslu: nauka o různých aspektech hospodaření podniku nebo větších jednotek typu stát atd. (nutnost hospodaření vyplývá z toho, že prostředky sloužící k uspokojení potřeb, jsou k dispozici pouze v omezené míře)

***Ekonomie* (Samuelson & Nordhaus): Zabývá se studiem toho, jak společnosti užívají vzácné zdroje k výrobě hodnotných komodit a jak je distribuují mezi různé lidi**

Propojenost (podobnosti a odlišnosti) sociálních věd

- Definice:

Sociální antropologie (C. Hahn): sleduje způsoby, kterými lidé rozumí (vnímají a interpretují) světu, jak v tomto světě jednají a jaké instituce jsou pro ně typické. Tradičně se zabývá srovnáváním různých skupin a společností (především „exotických“, ale ty mohou být i u nás)

Propojenost (podobnosti a odlišnosti) sociálních věd

- Definice:

Sociální geografie (Ross): Zabývá se rozmístěním lidí v prostoru a tím jak toto rozmístění ovlivňuje sociální aktivity a vztahy. Sleduje též jak lidé svými aktivitami ovlivňují fyzické prostředí a naopak (často pracuje společně se sociologií).

Propojenost (podobnosti a odlišnosti) sociálních věd

- Definice:

Politologie (Berg-Schlosser, Stamen): se zaměřuje na mocenské vztahy, na politickou dimenzi vztahu přítel-nepřítel, na regulativní ideje kolektivního jednání a na instituce regulující politické jednání

Detailnější pohled na podobnost a odlišnost sociálních věd (otázky, na které hledají odpovědi)

- Čím se lidé zabývají (jednání)
- Jaké vztahy při jejich aktivitách vznikají (interakce)
- Jak jsou tyto vztahy organizovány v instituce (řád)
- Proč lidé něco dělají (jaké jsou motivy jejich jednání)

Otázky podle Berger, P. 1991. Pozvání do sociologie. Praha: FMO, s 27

Pojďme tyto otázky „rozklíčovat“

Čím se lidé zabývají

- *Sociální vědy (vč. sociologie i ekonomie) se zabývají jakýmikoliv lidskými aktivitami (mohou se zabývat jakýmikoliv aktivitami za použití svých přístupů) -- volný čas, zločinnost, vzdělávání, rozvojové aktivity, obchod, volby, mobilita lidí atd.).*
- **Přemýšlejte, jak a čím se v případě výběru peněz z automatů budou jednotlivé sociální vědy zabývat**

Čím se lidé zabývají

Jaké vztahy při jejich aktivitách vznikají

- *Lidé při svých aktivitách obecně:*
- *spolupracují*, jsou v konsenzu (souhlasnost)
- *soutěží*, jsou v konfliktu (nesouhlasnost)
- někteří autoři zvýrazňují konflikt, jako vůdčí sílu v životě společnosti (Marx, Weber, ekonomové), jiní zdůrazňují nutnost souhlasu a spolupráce jako základní podmínky existence společnosti (funkcionalisté)
- **Co je podle vás výhodnější pro vývoj a fungování společnosti -- konsenzus nebo konflikt?**

Jaké vztahy při jejich aktivitách vznikají

- Foto: J. Streit

J. Streit

www.talent.cz

Konsensus (sociální koheze) a konflikt (konkurence)

- Česká republika se stává členem EU, aby uspěla v mezinárodní konkurenci (viz Národní rozvojový plán 2004-2006 -- následující strana a globální cíl: trvale udržitelný rozvoj založený na konkurenceschopnosti, či NRP 2007-2013). Předpokladem je, že zvýšení **konkurenceschopnosti ČR** v souladu s principy **trvale udržitelného rozvoje** je cestou, která dává nejlepší záruku dosažení vyšší míry **kvality života** (welfare) v ČR (tj. koheze). Díky takovéto kohezi bude ČR následně více konkurenceschopná (dualita konfliktu a koheze).

NRP

2004-2006

Česká republika patří mezi deseti kandidátskými zeměmi k těm rozvinutějším, ale ve srovnání se zeměmi Evropské unie je zemí zaostávající. Přestože v posledních deseti letech došlo v České republice k rozsáhlým ekonomickým a sociálním změnám a země se tak přiblížila vyspělým státům, v mnoha ohledech je Česká republika stále transformační zemí. Týká se to zejména nutnosti pokračování strukturálních reforem.

V kontextu vstupu do Evropské unie usiluje Česká republika především o sblížení se zeměmi EU. Důvodem je snaha o udržení a posílení konkurenčního postavení země a snaha o přiblížení životních podmínek obyvatel úrovni zemí Evropské unie. Česká republika je z hlediska regionální politiky EU nerozvinutou zemí, nicméně charakter jejích problémů, jak je zřejmé také z analýzy SWOT, má především strukturální povahu. To znamená, že příčiny „zaostalosti“ jsou mnohdy blízké situaci ve strukturálně postižených regionech EU.

V neposlední řadě je významná skutečnost, že celá ČR s výjimkou regionu soudržnosti Praha, bude oblastí podpory Cíle 1 strukturálních fondů EU, pro niž platí předpoklad „povzbuzování rozvoje a strukturálních změn“. Dalším významným zdrojem zaměřeným na financování velkých infrastrukturních projektů bude Fond soudržnosti. Podrobný popis stávající situace, problémů a navrhovaných opatření, stejně jako seznam vhodných projektů, bude uveden ve Strategii Fondu soudržnosti pro oblast dopravy a pro oblast životního prostředí.

II.2.1 Globální cíl

Z výše popsaných souvislostí vyplývá dlouhodobý záměr České republiky dosáhnout stabilního růstu, který bude umožňovat postupné vyrovnávání ekono-

mické úrovně s průměrem zemí EU. Na tomto základě je pak možno globální cíl Národního rozvojového plánu definovat jako: **Udržitelný rozvoj založený na konkurenceschopnosti.** Takto definovaný globální cíl v sobě zahrnuje dosažení ekonomického růstu rychlejšího než je průměr zemí Evropské unie, zlepšení konkurenčního postavení České republiky v Evropské unii a urychlení kvalitativních změn v ekonomice.

Rychlejší ekonomický růst ve srovnání se zeměmi Evropské unie je nepochybně klíčovou podmínkou přiblížení České republiky úrovni zemí EU. Česká republika je již v současnosti velice otevřenou ekonomikou, která je přímo vystavena konkurenčním tlakům na mezinárodní úrovni. S jejím vstupem do EU a s plným připojením ke společnému trhu se tato provázanost (a tedy i přímá vnější ovlivnitelnost ekonomiky) bude dále zvyšovat. Konkurenceschopnost je jednou z hlavních priorit Předvstupního hospodářského programu a bude jím i po vstupu České republiky do Evropské unie, protože růst konkurenceschopnosti je nutným předpokladem rychlejšího růstu ekonomiky ČR.

Vzhledem k otevřenosti české ekonomiky a v souvislosti se strukturální povahou problémů je pro Českou republiku důležité dosáhnout kvalitativních změn v ekonomice. Transformace a strukturální reformy musí být spojeny s podporou modernizačních/moderních trendů v ekonomice. Kvalitativní změny a „modernizace“ ekonomiky jsou nutnou podmínkou zvýšení konkurenceschopnosti ČR, tím spíše, že Česká republika sousedí s rozvinutými zeměmi EU jako je Německo a Rakousko. Z hlediska regionálních faktorů konkurenceschopnosti se proto musí srovnávat především s nimi.

Souhrnný měřitelný efekt Národního rozvojového plánu vzhledem k jeho rozsahu a zkrácenému pro-

Globální cíl NRP 2007-2013

- **Globálním cílem Národního rozvojového plánu v období 2007 – 2013 je přeměna socioekonomického prostředí České republiky v souladu s principy udržitelného rozvoje tak, aby Česká republika byla přitažlivým místem pro realizaci investic, práci a život obyvatel. Prostřednictvím trvalého posilování konkurenceschopnosti bude dosahováno udržitelného růstu, jehož tempo bude vyšší než průměrný růst EU 25. ČR bude usilovat o růst zaměstnanosti a o vyvážený a harmonický rozvoj regionů, který povede ke zvyšování úrovně kvality života obyvatelstva.**

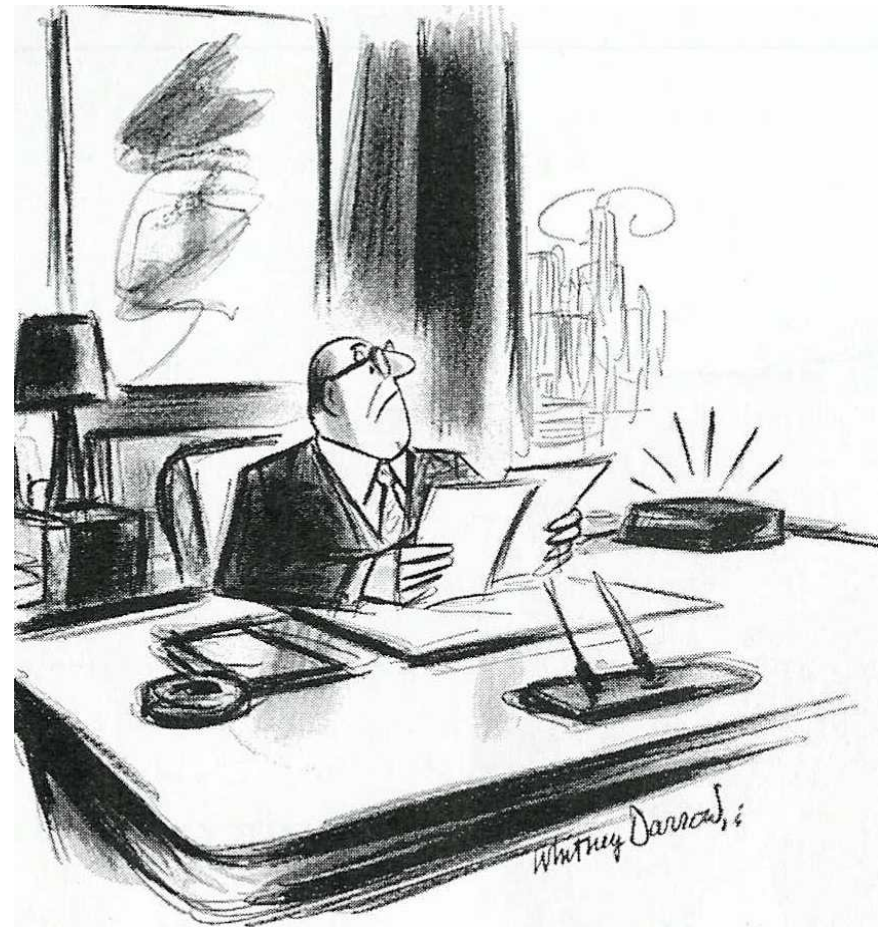
Jak jsou tyto vztahy organizovány v instituce

- *Instituce představují „pravidla hry“* (D. North) -- dávají řád. Jak tento řád vzniká, proč neexistuje chaos ve smyslu války všech proti všem:
- buď sledujeme vlastní zájmy a nakonec dosahujeme řádu
- nebo řád zaručuje něco „nadosobního“
- Instituce jsou podstatné pro řád společnosti (v neřádné situaci obtížně jednáme, včetně rozvoje)

Regionální rozvoj potřebuje své instituce (ty jsou v něm klíčové)

Jak jsou tyto vztahy organizovány v instituce

- Pane Edwardsi, tady je Vaše sekretářka Melissa. Až budete mít chvíli čas, seběhněte dolů a přineste mi obyčejnou kávu a nějaký zákusek.

Proč lidé něco dělají (jaké jsou motivy lidského jednání)

- Podstata této otázky nastiňuje i odpovědi na otázky předešlé (čím se lidé zabývají, jaké vztahy při jejich aktivitách vznikají a jak jsou organizovány v instituce -- známe-li motivy, můžeme je odpovědět)
- Je potřebné znát motivy regionálního/rurálního rozvoje

Proč lidé něco dělají (jaké jsou motivy lidského jednání)

Proč lidé něco dělají (jaké jsou motivy lidského jednání) – vysvětlení 1

- hlavní proud **ekonomie**: je to **vlastní zájem** (zájem domluvit se s ostatními nebo usilovat o zisk v soutěži s jinými („chci mít zisk; já chci a ostatní mne nemusí zajímat; chci dosáhnout souhlasu, protože je to můj zájem“; problém kolaborativních her – kolektivního jednání „tragedy of commons“) -- tento motiv se institucionalizuje (stává pravidlem), a tak působí na vztahy mezi lidmi (motiv vlastního zisku tyto vztahy ovlivňuje) a celkově tak ovlivňuje naše aktivity

Proč lidé něco dělají (jaké jsou motivy lidského jednání) – vysvětlení 2

- hlavní proud sociologie: je to něco „nadosobního“ (transcendentního), něco sdílené velkými skupinami lidí („protože to tak dělají všichni; protože všichni očekávají, že tak budu postupovat, a nemohu tedy dělat nic jiného. I když bych chtěl; protože sdílíme společné ideje a normy, jak jednat a očekává se, že je budeme dodržovat; protože jsou zde nějaké obecné zákony rozvoje společnosti, kterým se podřizujeme“) -- tyto motivy jsou institucionalizovány (stávají se obecně sdílenými pravidly), působí na vztahy lidí (naše vztahy utváříme podle obecných pravidel) a takto podle těchto „nadosobních“ principů jednáme

Proč lidé něco dělají (jaké jsou motivy lidského jednání) – vysvětlení 3

- I v sociologii i v ekonomii lze mluvit o inerci (setrvačnosti) našeho jednání. Sociální životy každého z nás obsahují mnoho repetitivních (opakujících se) složek, které vykonáváme ať již vzhledem k „naodsobním tlakům“ nebo vlastnímu zájmu. Tyto inertně (neustále) se opakující aktivity jsou podstatné pro existenci společnosti a její řád. Rutiny každodenního života, které se neustále opakují, tvoří ohromnou část sociálních aktivit. Náš život je organizován kolem opakování podobných vzorců jednání (institucí) den ode dne, měsíc od měsíce a rok od roku. Tyto aktivity mají své metody (etnometody)

Co může být v těchto definicích společné (podobné):

- Sociální vědy se zabývají **jednáním lidí, včetně jeho motivů** (Sg: lidské sociální životy; životy skupin -- lidé, když žijí, tak něco konají; Ek: zabývá se tím, jak společnosti (lidé) užívají a distribuují (tj. jednají) omezené zdroje) **a vztahy lidí vznikajícími v těchto aktivitách**
- V souvislosti s jednáním se zabývají **řádem** společnosti, **řádem** jednání (příp. i ne-řádem). Má-li jednání bez problému (tj. řádně) probíhat, musí být řád (pravidla, normy), musí být institucionalizované.

Základní otázkou pro nás bude: jak to, že v lidském světě dokážeme jednat, jak to, že zde nepanuje chaos (díky jakým motivům naše jednání probíhá řádně v určitých institucích s určitými vztahy mezi lidmi). Toto budeme aplikovat k venkovskému (regionálnímu) rozvoji

Místo sociálních věd v regionálním rozvoji (proč sociální vědy a regionální rozvoj):

- Regionální rozvoj se především týká lidí (proto je nutno mluvit ne o odpovědnosti za něco, ale vůči někomu; ne pouze reagovat na něco, ale i zasloužit se o něco). Lidé jsou hlavním bodem regionálního rozvoje. Jedná se o zlepšení kvality jejich života. Regionální rozvoj se tak dotýká lidských sociálních životů, což otevírá prostor pro sociální vědy, protože lidé pod vlivem určitých motivů (hybatelů), jsou ve vzájemných vztazích a utvářejí instituce.
- Silnice, ČOV se nebudují kvůli silnicím či samotným ČOV, ale kvůli lidem (později viz sociální dopady projektů). Musíme rozumět lidem, kteří se účastní na regionálním rozvoji, které tento rozvoj ovlivňuje a zasahuje. A úkolem sociálních věd je popsat a pochopit jednání lidí, jejich vztahy, instituce a motivy jednání

Hledejte místo sociálních věd v Národním rozvojovém plánu 2004-2006 a jeho cílech (aplikujte otázky sociálních věd):

System specifických cílů Národního rozvojového plánu.

Analyzujeme rurální/regionální rozvoj

- Rurální/regionální rozvoj je komplexní záležitost (sociální, technické, přírodní vědy, lidské životy těch, kteří tam žijí)
- Interdisciplinární (na průsečíku věd, manažerských přístupů a laických životů) a multidisciplinární (paralelní součinnost různých věd, laických a expertních systémů)
- Příklad sociologie: sociologie životního prostředí, ekonomická sociologie, politická sociologie, sociologie bydlení atd. utvářejí mosty k jiným disciplínám a přispívají ke komplexnosti zájmu o rozvoj venkova a regionů)
- Porozumět lidem

Analyzujeme sociální a regionální rozvoj

- **Jaký je smysl studia venkova/regionů z pohledu sociálních věd**
- Klade si tyto otázky (hlavní obecné otázky studia venkova/regionů sociálními vědami)
- Otázka NEROVNOSTÍ (jak rozumět světu, v němž žijeme, jak vznikl?)
– řád, k němuž rozvoj směřuje:
- *Můžeme mluvit o venkovu jinak než o městě (jsou si podobné či ne)/Budeme mít unifikované regiony či směřujeme k jejich rozdílnosti (jsou-li, potom jaké, v čem)?*
- Otázka SOCIÁLNÍ ZMĚNY (jak to, že naše životy se liší od našich předchůdců a kam se vyvíjí): jednání, které je hybnou silou rozvoje
- *Vyvíjí se venkov jako specifická oblast nebo pouze kopíruje město?*
- *Rozvoj regionů kopíruje jiné regiony či každý region se rozvíjí specificky?*
- *Jaká je budoucnost venkovské společnosti/daného regionů?*
- Otázka MOTIVŮ, DŮVODŮ A PŘÍČIN URČITÝCH STAVŮ (ŘÁD) A JEJICH ZMĚN (JEDNÁNÍ) – jak lidé vnímají a interpretují svět
- *Proč lidé některé projekt rozvoje přijímají jiné odmítají?*
- **SUMARIZUJÍCÍ otázka ŘÁDU, JEDNÁNÍ a PŘEDSTAV LIDÍ**
- *Jak jednají lidé v regionálním/rurálním rozvoji a co dodává řád jejich jednání (umíme „dělat“ rozvoj) a jaké představy tento rozvoj formují? –
Základní otázka, kterou studují sociální vědy v rámci regionálního/rurálního rozvoje*

Rozvoj venkova a regionální
rozvoj: shoda nebo rozdílnost?

- Proč se podle vás mluví někdy o rozvoji venkova a někdy o regionálním rozvoji? Není přece venkov také nějakým regionem?
- Proč jsou používány dva různé koncepty?

Rozvoj venkova (důvody a jejich pozadí)

- Redukce nežádoucích disparit: např. město venkov (potom jde o regionální rozvoj) – modernizace – bylo by totožné jako regionální rozvoj a jeho definice (viz skripta)
- Zemědělství jako zvláštní aktivita (potom to je již zvláštní typ rozvoje) – multifunkční zemědělství – potom nejenom regionální politika, ale i společná zemědělská politika a její druhý pilíř (rozvoj venkova) – modernizace i zachování specifík venkova ku prospěchu celé společnosti

Rozvoj venkova nevázaný na regionální rozvoj

- **Rozvoj venkova je složitý komplex nejrůznějších intencionálních procesů a aktivit, které svými intervencemi (výstupy, výsledky a dopady) integrálně propojenými s principy zemědělské politiky a za využití a stimulace iniciativ místních lidí při vzetí v úvahu obecných trendů vývoje, směřují nejen k vyrovnávání rozdílů mezi venkovem a městem (založeno na modernizační představě růstu jako katalyzátoru rozvoje), ale i k využití specifčnosti venkovského prostoru a k podpoře uchování jeho jedinečnosti (založeno na post-moderních východiscích rovnoprávné různorodosti, kdy i něco zdánlivě neužitečné či zdánlivě z pohledu „modernistů“ nerozvinuté se může ukázat být nezbytným předpokladem rozvoje), a to v rovině ekonomické, sociální, kulturní a environmentální**